

Een klein boekje, nog geen honderd bladzijden, de titel: *Een jihad van liefde*, een naam: Mohamed El Bachiri, en nog een naam: David Van Reybrouck, ook in Suriname bekend van zijn boek *'Congo, een geschiedenis'*, die de tekst uit de mond van Mohamed heeft opgetekend. De donkere ogen van de nog jonge man kijken niet naar de lens van de fotograaf. Zijn gedachten zijn ongetwijfeld bij zijn geliefde, zijn vrouw Loubna, de moeder van zijn drie jongens. Want over zijn liefde voor Loubna gaat dit boekje. En over veel meer...! Hu? Jihad is toch Arabisch voor strijd? Zijn jihadisten, kort door de bocht gezegd, niet die fundamentalisten die aanslagen plegen, omdat ze geleerd hebben dat iedere ongelovige gedood moet worden? Is de titel *Een jihad van liefde* niet in strijd met de praktijk? Hoe komt het dat juist dit boekje, in 2017 verschenen, nu al zijn zesde druk beleeft?

Uitleg van het woord *Jihad* komt eerst: 'Inspanning, strijd op Gods weg'. Volgens het Franse woordenboek Larousse kun je met die uitleg twee kanten op: 1. Inspanning die iedere moslim moet aangaan tegen de eigen hartstochten. (...grote jihad) 2. Strijd om het domein van de Islam te verdedigen. (...kleine jihad)' (P. 5)

Maar wat heeft dat met liefde te maken?

'Loubna, liefste, Niets heeft nog smaak, niets heeft nog zin. Mijn dromen waren de jouwe, jouw dromen de mijne. Samen oud worden, hand in hand, De kinderen zien opgroeien, in vreugde en liefde. Dat was ons pad, beschreven door Degene die de pen van het noodlot hanteert.

.....
Ons verhaal was gebouwd op liefde, vertrouwen en respect. Eenvoudige, maar sterke liefde. Wat een buitengewoon zeldzame parel had ik.

.....

Het open boek

van Michael Hermelijn
Kok / Culinaire consultant /
Kookleraar

Wat ligt er momenteel naast uw bed?

De herziene uitgave van het *Groot Surinaams kookboek*. Het is mijn favoriete Surinaamse kookboek. Omdat het een beetje lesachtig is, en dat ben ik zelf ook. Het is een compleet boek, je kan merken dat het voor een school is gemaakt. Je kunt er veel uit halen, het is meer dan een kookboek alleen. Er staan eenheden in, voedingsleer en het heeft ook allerlei nuttige tips, bijvoorbeeld tien tips om goed te koken. De eerste tip is: Kook met liefde. Dat probeer ik mijn leerlingen ook altijd bij te brengen.

Welk boek neemt u mee naar een onbewoond eiland?

Ik denk *Red Storm Rising* van Tom Clancy. Dat heb ik al meerdere malen gelezen, en als ik na een paar jaar weer zin heb in een techno-thriller, dan pak ik dit boek altijd weer. Ik las het voor het eerst in 1987. Dat was in mijn tijd in Amsterdam, ik zat veel in de metro en daar las ik het. De action, de techniek, dat was toen modern.

Met welke schrijver zou u een avondje uit willen?

Met de Franse chef-kok Auguste Escoffier, de schrijver van het eerste echte kookboek. Hij is de grondlegger van de moderne Franse keukens en schreef de Bijbel van de koks *Kookboek van de klassieke keukens*. Hij was De Man. Ik zou hem willen vragen om me mee te nemen naar zijn keukens en me alles te laten zien. Hij kent geheimen die ik niet ken.

Wat is uw favoriete leeshouding of -plek?

Half liggend op een bank.

Welk boek heeft u nooit uitgelezen?

The Second World War van Antony Beevor, schrijver en historicus. Het heeft 986 bladzijden, ik kwam tot bladzijde 600 of 700. Toen ben ik gestopt. Het was te vreselijk wat er allemaal is gebeurd, de dingen die mensen hebben gedaan. Martelen, moorden, hele dorpen doodmaken. In Warschau mensen in een wijk opsluiten en ze willens en wetens laten uithongeren. Too much. Ik ga dat niet uitlezen.

Welk boek boeit u momenteel?

Ik lees nu *De troepenmacht in Suriname. De Nederlandse defensie in een veranderende koloniale wereld 1940-1975* van Ellen Klinkers. Mijn oude kookleraar was een Trisman, en ik kende in die tijd ook Trismensen.

Hoe komt u aan vers leesvoer?

Kopen en krijgen. Maar hoofdzakelijk toch kopen. Niet via internet, gewoon in de boekhandel. En als ik op vakantie ben in het buitenland en ik zie iets, dan koop ik het.

Wat was uw lievelingskinderboek?

Scheepjongens van de Bontekoe van Johan Fabricius. Dat was een van de weinige boeken die ik vroeger heb gelezen. Als kind hield ik helemaal niet van lezen, ik had het veel te druk met andere dingen.

Eten en lezen?

Ja, dat doe ik heel veel. Maar alleen als het broodjes zijn of zo, niet tijdens hele maaltijden.

Ezelsoor of boekenlegger?

Boekenlegger.

CHANDRA
VAN BINNENDIJK

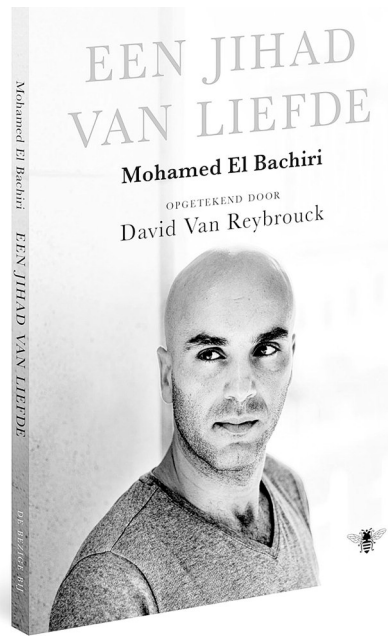
EEN JIHAD VAN LIEFDE

Maar het ergste is ons helaas overkomen.

Oog in oog met het onvatbare, wat moet ik aan de kinderen vertellen?' (P. 7/8)

In korte hoofdstukjes wordt beschreven, wat Mohamed is overkomen: hoe hij zijn parel, zijn geliefde vrouw Loubna verliest door een aanslag in de metro in Brussel op 22 maart 2016, hoe zijn leven ervoor was en erna. Hij vertelt over zijn ouders uit Marokko, zijn jeugd in de Brusselse gemeente Molenbeek, zijn opvoeding, zijn geloof: 'De Koran is poëzie, in het Arabisch is het een prachtige tekst... Het was schoonheid. Het was kunst' (P. 20). Hij ging naar een katholieke school. Kerstmis vond hij een prachtige tijd, 'de sfeer van broederlijkheid, vrede en liefde. Ik voelde mij er al mee verwant.' Hij is een tegenstander van religieus fundamentalisme, zowel dat van moslims als dat van anders gelovigen.

'Zou God het ons kwalijk nemen, indien wij mensen liefhebben die anders denken dan wij? Hij heeft toch alle volkeren en naties zelf geschapen. Zoals de Koran het zo mooi verwoordt: "O gij mensen! Wij hebben u geschapen uit man en vrouw en Wij hebben u gemaakt tot volksgroepen en stammen opdat gij elkander zoudt leren kennen" (P. 23/24). Mohamed begrijpt dat het geloof een tijdloze verticale as heeft: de relatie tussen mens en God. En een horizontale as tussen mensen onderling. De horizontale verhalen moet je in die context lezen, bij de Islam in de context van de zevende eeuw. Sla-

vernij en de achterstelling van vrouwen zijn achterhaald. Krijgsvuchtige passages zijn historie, net als in de Bijbel en andere heilige boeken. 'In geen geval mag er universele geldigheid aan worden toegekend. Ze mogen nooit ofte nimmer worden gebruikt om iemand anders kwaad te berokkenen. ... Is een militaire overwinning een overwinning voor God? Zijn de doodskreten een symfonie ter meerdere ere van God? Wat is er religieus aan een volk dat een

ander volk uitmoordt?' (P. 27)

Er is het hoofdstukje *Nadenken*: 'Op de basisschool leerden we over Moeder Teresa. Die vrouw, die haar leven aan anderen gaf, die haar eigen leven opzij zette om goede werken te verrichten, zou dus naar de hel gaan? Ik vond het oneerlijk. Ieder van ons beschikt over het vermogen om na te denken... een godsgeschenk' (P. 28/29). Zo staat het boekje vol wijsheden, teveel om hier op te noemen, maar belangrijk genoeg om in elk geloof toe te passen. Ook het verhaal over zijn eerste ontmoeting met Loubna is mooi, ontroerend! Zo eerlijk schrijft hij over wat hij allemaal leerde in zijn huwelijk en over zijn overtuiging dat man en vrouw gelijkwaardig zijn aan elkaar. 'Ze was mijn vriendin, niet mijn trofee.' (P. 46). 'Hoe moet ik over liefde schrijven zonder

Robby Harman:

Harmanized: crossovers van taal, stijl en ritme

Robby Harman is de artiestennaam van Robert Sordam die vocalist en componist is. In 2016 is een persoonlijk album genaamd *Harmanized* door uitgeverij In de Knipscheer, 'de kleurrijkste uitgever van Nederland' gepubliceerd. Deze uitgeverij gaf ook andere boeken uit met als thema Surinaamse muziek namelijk *40 jaar Surinaamse muziek in Nederland* en de dvd-in-boek *De stilte van het ongesproken woord*. *Harmanized*, de cd, is door Iwan van Hetten geproduceerd in Engeland.

Robert 'Harman' Sordam is kind van een vader uit Moengo (Suriname) en een moeder uit de Jordaan (een wijk in Amsterdam, Nederland). Hij groeide op in Amsterdam en wordt door uiteenlopende culturele en muzikale stijlen beïnvloed. Jarenlang stelt Robby Harman zijn muzikale expertise in dienst van projecten. Hij organiseerde de laatste 10 jaar een aantal grote projecten, zoals concerten met het Metropole Orkest en een boek + dvd over drie dichters uit de Surinaamse poëzie-canon *De stilte van het ongesproken woord*.

Vorige jaar verscheen een boek + 2 cd's over *40 jaar Surinaamse Muziek in Nederland (De Muzikale Fakkeldragers)*. Met cabaretière Jetty Mathurin maakte hij theatertours met het Metropole Orkest.

Met *Harmanized* schiept Sordam een nieuw muzikaal concept: Dutch Caribbean Crossover. Zijn nummers, 13 waarvan 11 eigen nummers, ademen nieuwe creaties van bestaande Afro-Caribische muziektradities: crossovers van taal, stijl en ritme. Het is een potpourri van Afro-Jazz met nu-Soul, RnB en Blues. Met het solo-project *Harmanized* drukt Robby een voor velen herkenbaar en onuitwisbaar stempel op de Nederlandse én Surinaamse muziekcultuur. Met dit album maakt de muzikant eindelijk zijn eigen composities, zijn eigen verhaal (de tekst is door hem geschreven) en zijn eigen stemgeluid wereldkundig. In het boek dat bij de cd hoort, schetst hij ervaringen die hij tijdens zijn zoektocht naar de ultieme crossover van pop, vocale swing en jazzy geïmproviseerde Afro-Caribische muziek op deed. De 13 titels in zijn boek corresponderen met de 13 titels op de cd. In het boek *40 jaar Surinaamse muziek in Nederland. De muzikale fakkeldragers* staat op pagina 42 over Robby Sordam het volgende: 'Robby Harman voelt zich als een vis in het water binnen de geïmproviseerde Afro-Caribische Cross-over muziek. Zijn timing en stembuigingen wekken associaties op met jazzvocalisten als Bobby McFerrin, terwijl in zijn timbre alle ingrediënten voor pure kaseko en kawina voorkomen.'

Zelf omschrijft de zanger zijn muziek als 'vocale swing en geïmproviseerde jazzy muziek met Afro-Caribische invloeden'. Dit klopt ook, want

het eerste nummer uit *Harmanized*, 'Mi Kondre', is een mooi voorbeeld hiervan. (Zie tekst elders op deze pagina). *Mi kondre* gaat over de emotionele relatie die migranten met hun moederland hebben. Tegelijkertijd is het een scherpzinnige verwijzing naar de mooie compositie van John Helstone. Voor zijn afstudeerfase in de studie Psychologie aan de Universiteit van Amsterdam ging hij naar Suriname. Hij verbleef er negen maanden. 'Ik dompelde mezelf onder in verschillende culturen, reisde door het regenwoud, at vreemde vruchten, luisterde naar trommels en schreef poëzie en essays.' (p. 47). Volgens Sordam is er een emotionele band met het moederland waaruit mensen emigreerden. Sommigen dromen dat zij eens teruggaan naar de grond waar hun navelstreng begraven ligt. 'Wat er ook gebeurt', vindt Sordam, 'zolang iemand leeft, is het mogelijk om respect te betuigen aan de grond die je verzorgde.'

Muziek is de ultieme communicatie tussen mens en spiritualiteit. Dit geldt voor alle culturen. Voor iedere emotie bestaat er een muzikale uiting. Behalve dat muziek magisch is, blijkt muziek ook een betrouwbare gids en vertrouweling. Zo vormden de blues een referentiekader voor Robby Harman. Voor hem creëerden de rhythm & blues subtiele richtlijnen. Soulmuziek was voor hem een encyclopedie waaruit je eindeloos kon citeren: situaties waarin het je aan de juiste woorden ontbrak. Hij vertelt erover: 'Muziek is voor zover ik mij kan herinneren, een belangrijk ding

in mijn leven. Vaak gebruikte ik potten en pannen om te experimenteren met verschillende geluiden en ritmes. Op accordeon speelde ik diverse Europese stijlen zoals de valse musette, de tango en typisch Amsterdamse liedjes. Soms haatte ik mijn ouders omdat ze mij dwongen om elke dag te studeren.'

In het voorwoord van het boek schrijft programmamaker Guilly Koster: 'Robby Harmans sterkste kwaliteit is zijn stemgeluid. Men maakt vaak een voor de hand liggende vergelijking met Al Jarreau, maar ik kan onder ede getuigen dat Robby Harman deze bijna specifieke sound al produceerde lang voor we ooit hadden gehoord van de fenomenale Amerikaanse jazz- en popzanger.' Dit is een gedurfde mening van Guilly Koster. Maar wat buiten kijf staat, is dat Robby Harman Sordam met zijn cross-overmuziek een uitweg kan tonen voor hen die zich voortbewegen met ketens rond hun geest, of voor hen die zichzelf zien als inferieur en/of minderwaardig! **[Jerry Dewnarain]**

Robby Harman: Harmanized. Boek + cd. Uitg In de Knipscheer: Haarlem. 2016. ISBN 978-90-6265-942-5.

Loubna te noemen? Zo begint een gedicht onder de titel *Goedheid*. 'Hoe moet ik de liefde beschrijven zonder die vrouw te roemen. ... De vrouw die de harten veroverde van iedereen die op haar pad kwam. Wat een verlies! (P. 49/50) Hartverscheurend schrijft hij: 'Ik heb de kinderen gezegd dat mama in de hemel was, dat slechte mensen een bom in de metro hadden gelegd, dat God haar wilde beschermen en haar daarom had meegenomen naar de hemel.' Hij waarschuwt de kinderen in een korte discussie van de kinderen onderling om geen wraak te nemen, want 'dan verlaag je je tot zijn niveau. Jullie zijn beter dan dat.' (P. 52) Tenslotte vertelt Mohamed, hoe hij troost, medeleven, een glimlach kreeg van zoveel mensen, onder wie de koning van België. Loubna werd begraven in Marokko en daar ontving zelfs de koning van Marokko het gezin in zijn paleis. 'Ik voelde me over-eind geholpen.' (P. 63). Hij eindigt met een lofzang (zou ik het willen noemen) op de liefde en daarin is veel terug te vinden uit andere heilige boeken: 'Verticale liefde van de Almachtige voor zijn scheppingen; horizontale liefde die we onder de gehele mensheid moeten verspreiden. Als ik een aanhanger van een ander geloof ontmoet die zich laat leiden door liefde, heb ik het gevoel dat we dezelfde godsdienst belijden.' (P. 71) 'In de beproeving die ik moet doorstaan voel ik me meer "jihadist" dan de grootste strijder. Ik ben een jihadist van de liefde.' (P. 76). Soms had ik bij het lezen een gevoel van trots: Laten we in ons multi-religieuze Suriname niet af en toe een tipje zien van hoe het zou moeten gaan in deze wereld: 'Liefde, de basis, de sokkel waarop ieder geloof moet rusten'. Een klein, groot boekje! **[Christine F. Samsom]**

Mohamed El Bachiri: Een jihad van liefde, opgetekend door David Van Reybrouck. Uitgeverij 'De Bezige Bij, Amsterdam/Antwerpen, 2017. ISBN 978 90 234 7162 2

Mi Kondre

Mi kondre tru, mi lobi yu
Yu moi tru na mi ay
Da bun fu yu mi suku'f tru
Na ogri musu wai

Just find your cause
Just to be where you are
Nobody tell you what to do
You got to open up your mind
Remember waiting for that call
Simplifies the only land to be – Mi Kondre
Endless love
Where you build your world around
Nobody will tell you what to do
You got to open your mind
Waiting for the cause
Simplifies the only way to be – Harmony!

(sranan kondre, na mi kondre,
mama kondre, papa kondre,
na wi kondre na wi switi,
mi misi yu, misi yu,
sranan)

(pagina 51)

DE JAREN

moet leren
dat het kootje
dik en versleten
nooit meer
met goed fatsoen
die middelvinger fier
de lucht in kan

moet voelen
dat de eeltlaag
dunner door slijtage
nooit meer
over steentjes en
het gloeiende strand
o ik kon overal
over vuurdansen

moet weten
dat dit hart
juist heviger maar
ook minder soepel
slaat voor mede en mensheid
nooit meer zo onbevangen
geloofde in een betere
wereld voor lief je
bent goed

**Na So
mei 2017**